

A nem-zsidó a jó zsidó

Egyértelmű, hogy akkor volt a legrosszabb zsidónak lenni Magyarországon, amikor a nyilvános antiszemitizmus a legerősebb volt (1919–1944). Ebből azonban nem következik, hogy akkor volt a legjobb zsidónak lenni Magyarországon, amikor a nyilvános antiszemitizmus a legkevésbé létezett (1949–1989). Mindazonáltal sokan így érzik. Úgy, hogy jobb volt a zsidóknak a rendszerváltás előtt, amikor az antiszemitizmus „nem volt megengedve”, mint a rendszerváltás óta, amikor meg van engedve.

Csakhogy az antiszemita beszédet ugyanaz a jogállami demokrácia védi a hatósági elhallgattatástól, mint amely az antiszemita tettől védi a zsidót. Ahol az egyiknek nincs intézményes jogi védelme, ott a másíknak sincs. Az antiszemiták szólásszabadsághoz és a zsidók biztonságához való jogának a védelme együtt jár. Persze semmilyen rendszer senkinek nem tudja garantálni, hogy nem követnek el ellene bűncselekményt. A jogállami védelem azt jelenti, hogy a bűncselekményt a politikai érdekektől függetlenül bűncselekménynek minősítik és üldözik.

A rendszerváltás előtti évtizedekben a zsidók éppenséggel védtelenek és kiszolgáltatottak voltak. Mint mindenki. Az történt velük, ami az állampárti hatalom vélt vagy valós érdekeinek megfelelt. Így történt vagy nem történt velük jó és rossz. Alanyi jogon, normatív módon se a jó, se a rossz nem járt nekik. Ez

annak a zsidónak volt a legjobb, aki úgy volt zsidó, ahogy a hatalomnak a legjobb volt. A hatalomnak pedig az volt a legjobb, ha a zsidó úgy volt zsidó, hogy nem volt zsidó. Vagy ha az volt is, a zsidóságából következő szempontokat a hatalom szempontjai alá rendelte.

A rendszerváltás előtti világot azok értékelhetik leginkább zsidó szemmel nézve a rendszerváltás utáninál többre, akik a legkevésbé akarták a világot zsidó szemmel nézni. Akik a legkevésbé akartak zsidók lenni. Ezért nem zavarta őket az a sok hiány és tiltás, ami a zsidóság megélését olyan súlyosan korlátozta. Ellenkezőleg. Megnyugtatta őket, hogy a zsidók zsidósága alig látszik. Azt remélték, hogy ettől maguk is alig látszanak zsidónak.

Az izraelita hittől, a zsidó élet sajátos kellékeitől és a zsidó identitástól meg lehet(ett) válni. Csak a zsidónak minősüléstől, az abból következő sors emlékeitől és félelmeitől nem lehet(ett) megszabadulni. Mert ebben a tekintetben nem a zsidó választ, hanem a zsidót választják.

A rendszerváltás előtti évtizedekben a párthatalom választott zsidót és a zsidónak rosszat és jót. Egymásnak gyakorta ellentmondó érdekei szerint. Egy tanulmányokkal kibővített friss dokumentumgyűjtemény kivételes lehetőséget ad nekünk, hogy ezeknek a választásoknak és az egymást keresztező hatalmi érdekeknek a mélyére lássunk (Kovács András: *A Kádár-rendszer és*

a zsidók, Budapest, 2019, Corvina, 440 o.).

1945 után nem-zsidó zsidók voltak a legnagyobb hatalommal rendelkező politikusok Magyarországon. A Tanácsköztársaságot vezető nem-zsidó zsidók örökösei, akik legmagasabb szinten vezényelték a pártállami diktatúra kiépítését, így idegen, megszálló hatalom és magyarországi helytartója istenítését. Egy olyan politikai irányzat képviselőiként, amelynek azelőtt pár évvel még egészen jelentéktelen volt a tábor Magyarországon. Ahol egy kommunista sok antiszemita jutott.

Minden igazolni látszott azt, amivel a háborús propaganda fenyegette a magyar népet, hogy ti. háborús vereség esetén szovjet-zsidó uralom lesz itt. Ez ellen a félig (a szovjet felében) nem is tagadható féligazsággal szemben nem lehetett felvenni a harcot úgy, hogy a háború utáni drámai konfliktusokban a kommunisták a zsidók pártjára álljanak, és a zsidóellenességet maguk ellen fordítsák.

Szükségszerű volt tehát – idézzük Kovács András bevezetőjéből –, hogy „a hatalomra törő kommunista pártok... igyekeztek olyan nézeteket hangoztatni és olyan döntéseket hozni, amelyekről úgy vélték, hogy megfelel a többség elvárásainak.” Ők annak a többségnek a támogatását igyekeztek elnyerni, amelyet antiszemitának vélték, „ezért nemcsak negligálták az üldözött zsidók szenvedéseit, jogos kárpótlási igényeit, az igazságszolgáltatással szembeni elvárásait, hanem – ha hasznosnak látszott – alkalmi vagy tartósabb szövetségeket is kötöttek ismert antiszemitákkal, sőt alkalmanként igyekeztek kihasználni a lappangó

zsidóellenességet”. A háború utáni magyarországi pogromok is ezt példázták.

Ugyanakkor a kommunistáknak a zsidók megmentőiként, biztonságuk garantálóiként a zsidópusztító régi rendszer ellentétéként is meg kellett jeleníteniük magukat. Hatalmuk legitimációs alapja az volt, hogy a kommunista Szovjetunió a felszabadulást adta Magyarországnak, és ennek folyományaként adta őket is az országnak. Ezt az alapot nem lehetett zsidók nélkül megerősíteni, miután nekik volt a legjobb okuk rá, hogy felszabadítónak tekintsék a zsidóságot pusztító náci sárkány legyőzőit.

Ez a kettősség a Kádár-korszakban módosított formában élt tovább. Egyrészt Kádárék a Rákosi-korszak népidégen vezetőivel népközeli vezetőként állították szembe magukat, akik a nép nyelvén, egyszerűen szólalnak meg, értik és megnyilvánulni, érvényesülni engedik az egyszerű nép szavát. Ehhez a törekvéshez hozzátartozott az új vezetés nem-zsidó volta és annak burkolt, de fogható érzékeltetése. Kádárék az 1956 utáni kétfrontos harcuk mindkét frontján olyanokkal álltak szemben, akiket zsidó bagázsként lehetett utálni és megutáltatni: az egyik oldalon az ortodox rákosistákat, a másikon az 1956-os forradalom „revizionistáit”. Ezt a nép nem jelentéktelen részében meglévő utálati potenciált nem hagyhatta figyelmen kívül, és a felhasználásáról sem mondhatott le a súlyos legitimitási deficittel küzdő kádári vezetés.

Ugyanakkor a forradalmat eltipró Szovjetuniót ismét csak „a feltámadó fasizmust és antiszemita terrort” legyőző felszabadítóként kellett el-

adni, s ehhez újfent szükség volt az antiszemitizmus ellentáborára, legkivált a zsidókra.

Ezt a kettősséget a kádári vezetés maga kiegyensúlyozó, indulatcsillapító, népszedáló, depolitizáló attitűdjével kétfrontos fegyvernnyugvással igyekezett érvényesíteni: a provokációk kétoldali elkerülésével. Hogy lehet legkevésbé provokálni az antiszemitákat, a zsidókat, a zsidóellenes diszkriminációt intézményesítő Szovjetuniót, az arab országokat, a nyugati világ közvéleményét egyszerre – ez volt mindig a domináns szempont. Ez volt a Kádár-korszakban a zsidók szerencséje és szerencsétlensége.

A kettősséghez „kettős beszéd” passzolt. „»Befelé«, a belső, nem nyilvános fórumokon és bizalmas dokumentumokban sokszor teljesen kendőzetlenül éltek a régi sztereotípiákkal és előítéletekkel, míg »kifelé«, a nyilvánosság előtt a »zsidó« közérthető kódszavakkal (»feketéző«, »cionista«, »kozmpolita«, »városi burzsoá«, a pártba beépült, politikailag megbízhatatlan »kispolgári elem«) helyettesítették és juttatták kifejezésre – természetesen az antiszemitizmust elutasító retorika fenntartása mellett.”

Tegyük hozzá, hogy a kódszavaknak volt azért egyenes jelentésük is. Nem vonatkoztak minden zsidóra, jellemeztek velük (a cionizmus kivételével) nem zsidókat is. A zsidók pedig tudták, hogy nem kell azt az inget magukra venniük, ha igyekeznek, hogy ne legyen az ő ingük. Viszont azok is értették, akiknek a zsidókról „megvolt a véleményük”, s azt gondolták, hogy általában rájuk illik az a kódszó. A jellegzetes zsidó inget nem kell magára vennie an-

nak, akire nem illik – aki nem olyan zsidó, mint egy zsidó. Ő a jó zsidó: a nem-zsidó zsidó.

A kódszavak a kapitalista polgári rendszer szereplőit jelölik: a feketézőt, a burzsoát, a kispolgárt. A zsidó tehát kódoltan ki van jelölve a rendszer ellenségének. Egy 1961-es állambiztonsági jelentés így jellemzi a magyarországi zsidóságot: „A terület egyik sajátossága, hogy széles körű nyugati kapcsolattal rendelkezik szinte valamennyi személy, tekintve, hogy a Magyarországról kiszökött vagy kivándorolt zsidóság egész Nyugaton szétszóródott. A másik sajátosság az a rendkívül erős nacionalizmus, amely a kategóriáknál megmutatkozik. Bármilyen valódi vagy vélt sérelem esetén a zsidóságukban érzik megbántva magukat. Érzékenyen reagálnak az antiszemitizmus bármilyen megnyilvánulására. A harmadik sajátosság, hogy szinte valamennyien értelmiségi – így ügyvédi, orvosi, újságírói, tisztviselői – munkakörben dolgoznak. Kedvelt terület a kereskedelmi pálya. Negyedik sajátosság, hogy széles körben jártasak a konspirációkban, még a legtisztább üzleteket is titokban kötik. [...] Ötödik sajátosság, hogy hacsak nem feltétlenül szükséges, keresztyén személyekkel nem érintkeznek.” Vagyis a zsidóság népidegen, rendszerellenes, konspiráló ötödik hadoszlop, amelyet elkötelezettségei és sajátosságai az ellenség külvilághoz kötnek.

Ha ehhez hozzávesszük azt, hogy a Rákosi-korszakkal szemben is úgy képviselték Kádárék az alternatívát, mint népből jött vezetők az idegenből jött zsidó vezetőkkel szemben, akkor a zsidó máris ortodox kommunista és antikommunista lesz egyszerre.

Bolsevista és liberális, ő áll a front mindkét oldalán. Az antiszemitizmus harmadikutas változatának a zsidóképe ez. Illik a Kádár-rendszerhez, hiszen az valójában egy harmadikutas kísérlet volt, amelyben a kommunista jövőképnek már nem volt semmilyen gyakorlati jelentősége, s amely a kisüzemi kapitalizmus felé tolódott el, ettől remélte élhetővé tenni az életet a nemzetközi helyzetnél fogva felszámolhatatlan szocialista nagyipar terhe alatt.

A fenti idézetben emlegetett „erős nacionalizmus” a zsidók esetében a cionizmus. Az egyetlen explicit zsidó vonatkozású szó, amelyet pejoratív értelemben lehetett a nyilvánosság előtt használni. Ennek megfelelően ezt a szót kellett túlterhelni.

Egy bekezdésen belül találjuk ezt a két állítást a könyv bevezetésében: „A zsidóságot a kommunista politika azonban nemcsak vallásfelekezettnek tekintette.” „Magyarországon... a zsidóságot csak hitfelekezettként ismerték el”. Tehát nem ismerték el zsidóként mindenkit, akit zsidónak tekintettek. Aki nem tartozik az izraelita felekezethez, mégis zsidónak tekinti magát, az valami el nem ismert, illegális dolgot tesz. Az cionista. Erről voltak emlékeik a zsidó értelmiségiek dolgaival legtöbbet foglalkozó politikai vezetőknek, Aczél Györgynek és Szirmai Istvánnak, hiszen ők valóban így voltak cionisták. A háború előtti antiszemita rendszer azon ellenzékijei, akik a zsidó hittel együtt nem adták fel zsidó identitásukat is, cionisták lettek. Rendszerellenesek is voltak, illegális tevékenységet is folytattak. Véltek, akik ma, a kommunisták hatalomra kerülése után cionisták, nyilván ugyanezt teszik, csak nem

velünk, hanem ellenünk. Ahogy éltek, úgy ítélték.

1949-ig még nem kellett tagadni, hogy cionistából lehet mindenféle fajta. Vallásos és vallástalan, kommunista, szocialista, konzervatív, liberális – miként magyar nacionalistában is megvoltak (vannak) mindezek. A háború utáni években a túlélő magyar zsidók nem (vagy nem igazán) vallásos többségének az idő tájt kiváltképp létfontosságú érdekvédelmét jelentős részben az akkor legális, sőt támogatott cionista szervezetek látták el. A Magyar Cionista Szövetségnek feloszlatása idején 43 ezer tagja volt. A túlélő és hazatért zsidók harmada tag volt benne. Miközben a világháború előtt a magyarországi zsidóságon belül a cionisták törpe kisebbséget képviseltek. A holokauszt azonban a zsidók igen jelentős részét meggyőzte arról, hogy szükség van egy országra, ahol a zsidókat (legalábbis az állam részéről) nem érheti bántódás; ahol minden menekülni kényszerülő zsidót befogadnak. Ekkor a két legnagyobb hatalom, az USA és a Szovjetunió egyaránt támogatta egy ilyen állam létrehozását.

A tagok többsége 1948-ban lépett be a cionista szövetségbe, amikor Izrael létrejött, és azzal egy időben az emigrálás (egyéb) lehetőségei beszűkültek. „Mivel a háború után nemcsak a hitközségek, hanem szekuláris zsidó szervezetek is foglalkoztak a túlélők segítségével, érdekképviselével, a vagyoni restitúció és a kárpótlás ügyeivel, a kommunista párt hatalomátvétele után a túlélők közül szinte mindenki az »anticionista« politika látókörébe kerülhetett”, vagyis ellenségnek minősülhetett.

1949 után a zsidók hitfelekeze-

ten kívüli 70-80 százalékanak semmilyen intézményes képvisellete, egyesülete nem lehetett. Az ilyenek létrehozására irányuló törekvés vagy egyáltalán a zsidó alapon folyó hitfelekezeten kívüli ténykedés, közösségi élet bármilyen formája illegálisnak minősült, és cionista tevékenységként üldöztetett. Az Izrael-barát megnyilvánulásokat pedig a hitfelekezetben is cionizmusnak minősítették. Bárkit cionistaként lehetett megbélyegezni, aki hangsúlyosan emlegette a zsidók szülőföldjét, az óhazát, a Mindenható ígérését a Szent Földre való visszatérésre. Márpedig ezeket a toposzokat nehezen tudja elkerülni egy hithű zsidó, pláne egy rabbi.

Nemcsak a zsidók hitfelekezeten kívüli többsége maradt intézmények nélkül, de a hatalom sem tudta ezt a többséget szervezeti keretek között kontrollálni. Amikor a zsidóság egészét át akarták fogni, amikor a zsidóság vagy a zsidónak minősülők egészének reakcióira voltak kíváncsiak a szekuláris többségével együtt, akkor egyéb lehetőség híján kénytelenek voltak fajelméleti alapon definiálni a zsidót, és a zsidó származásúak összességére irányítani az informátorok figyelmét, hiszen nem voltak szekuláris zsidó szervezetek, orgánumok, melyek tagnévsora, szerzői gárdája megmutathatta volna, kik tevékenykednek zsidóként a zsidó származásúak közül.

Miután Izrael szembekerült a Szovjetunióval és a nyugati világba integrálódott, vele együtt a cionizmus is „az amerikai imperializmus székértelője” lett. A cionista mozgalom elleni operatív munkáról szóló 1962-es titkosszolgálati jelentés megállapítja, hogy „a magyarorszá-

gi cionisták ellenséges tevékenységét mindenkor az izraeli állam és a mögötte álló amerikai imperialista körök érdekei, valamint az adott helyzet határozta meg”. Ily módon a zsidó identitású nem hívő is, az Izraelhez a Tóra szellemében kötődő hívő is az amerikai imperialisták szekerét toló cionista lett. Csak a zsidó identitását elvető, nem-zsidó zsidó maradhatott jó zsidó.

„A zsidóságnak... annyi szenvedésben és üldöztetésben volt része már a történelem folyamán, hogy neki tudnia kell egy földről, egy országról, amely bármikor befogadja, ha a világ bármely részén új auschwitzok kezdődnének.” Ezt mondta a hatalom által főellenségnek tekintett, besúgókkal körülvett és lehallgatott Scheiber Sándor, a rabbiképző igazgatója 1967-ben, pár hónappal az 1967-es közel-keleti háború és az Izraellel fenntartott diplomáciai viszony megszakítása után. Az az elképzelés, hogy Izrael létrejöttével lesz egy hely, ahol a világ bármely pontján üldözött vagy legalábbis magát biztonságban nem érző zsidók menedékre lelhetnek, a kezdet kezdetén megbukott. Mert hiába van befogadó ország, ha nincs elengedő ország. Márpedig azok az országok, amelyekben a zsidók leginkább üldözöttek, vagy bármikor azok lehetnek, túlnyomórészt zárt országok, amelyekből csak annak a hatalomnak a kegyéből lehet kiszabadulni, amelytől szabadulni kellene. (Meg persze akkor, ha kiutasítják, kiszekálják az üldözöttet.) Ahol pedig jogállami módon biztosítják a kivándorlás lehetőségét, ott jogállami módon üldözik azokat is, akik a zsidókat fenyegetik. Aki pedig nem a saját államától, hanem attól idegen

erőktől (terroristáktól, más államok agressziójától) tart, nem kevesebb okkal tarthat ilyesmitől Izraelben is, mivel az ország megalapítása hét évtizede tartó és ma is megoldhatatlannak tűnő, folyamatos biztonsághiányt eredményező konfliktusokat generált.

Izrael és a jelentős nemzetközi zsidó szervezetek mindent elkövettek azért, hogy a fenti paradoxont feloldják, és biztosítsák az alijázás lehetőségét a vasfüggönyön túlról – hiszen Izrael létjogáról volt szó. Ennek érdekében a politikai opportunizmus szinte minden lehetőségét kimerítették.

Izrael az elsők között ismerte el a nyugati világban törvénytelennek tekintett Kádár-rezsimet. Kész volt mindent megtenni annak érdekében, hogy annak nemzetközi elszigeteltségét enyhítse. A gazdasági és diplomáciai kapcsolatok gyors fejlesztését indítványozta. Gazdasági előnyöket, kedvezményes konvertibilis hiteleket helyezett kilátásba azért, hogy minél több zsidó számára engedélyezék a kivándorlást Izraelbe.

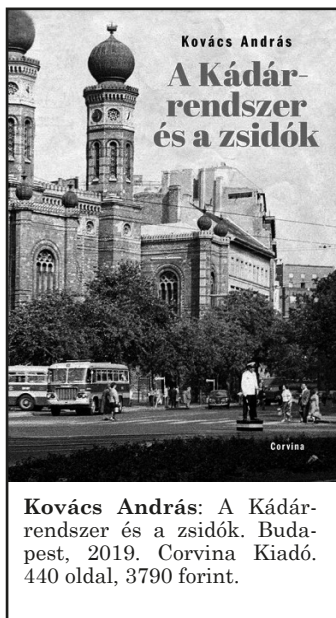
Az izraeli magyar követség munkatársán keresztül 1958-ban ezt üzenté a magyar vezetőknek Roth Siegfried, a Zsidó Világkongresszus (ZSVK) európai szervezetének főtitkára: „Szervezetük minden befolyását latba vetné, hogy az ún. »magyar kérdés« megszűnjék a világ közvéleménye előtt, s hogy az egyes kapita-

lista országok részéről kevésbé barátságatlan politika, illetve bizonyos fokig baráti politika nyilvánuljék meg Magyarország felé. Ennek garantálását ők nyugodtan vállalnék, mert megmondhatja nekünk nyíltan, hogy a nemzetközi zsidóság befolyása úgy az ENSZ-ben, mint az egyes nagyhatalmak és kisebb országok kormányában egyedülálló

jelentőségű. [...] Azon ötös bizottságnak, mely a magyar kérdés tárgyalásával foglalkozik, egyik oszlopos tagja az uruguayi küldött. E személlyel kapcsolatban ő garantálni tudja, hogy azonnal a »magyar kérdés« napirendről való levétele mellett foglalna állást, ha mi a kivándorlások ügyében barátságos álláspontra helyezkednénk. [...] Utalt arra, hogy 1956 őszén az ENSZ mellett működő kirendeltségük az egyedüli szervezet

volt, amely Horváth külügyminiszter felszólalása mellett tanúskodott, amikor bizonyította, hogy az ellenforradalom során antiszemita jelszavak és cselekedetek is tért kaptak, sőt pogrom jellegű fasiszta megnyilvánulások voltak.”

A ZSVK főtitkára és ügyvezető igazgatója annak érdekében, hogy Budapesten tarthassák a ZSVK vezetőségének ülését 1987-ben, megígérte: „Ha akarjuk, agyonhallgatják az eseményt, viszont ha azt akarjuk, hogy bemutassák Magyarországon eredményeit, a Kelet és Nyugat felé egyaránt nyitott politikáját, illet-

ve mindazt, amit az ülés budapesti megtartásának lehetősége szimbolizál – arra is van lehetőség: – Elintéznék, hogy a New York Times egyik tudósítója és egy televíziós stáb is elkísérje őket, akik garantáltan kedvező hangvétellel tudósítanak.” Ha nincs ellene kifogás, meghívják Elie Wieselt is, aki „csak a náci időkről szólna, a béke fontosságát hangsúlyozná, és kerülne minden, számunkra kellemetlen utalást”.

A kivándorlást hullámmódozó mértékben engedélyezték, amikor nem állították le (szinte) teljesen, de 1956–1957 néhány hónapjától eltekintve ez mindig kevesek lehetősége maradt. A pártállam lényegében megtagadta a magyarországi zsidóktól azt a biztonságérzetet, amelyről Scheiber főrabbi beszélt. És akit kiengedtek, azt is kifosztották, ha volt mitől megfosztani őt. Nem vihette magával aranyban, külföldön is használható pénznemben a vagyonát, mert ezeket föl kellett ajánlania bagóért a Magyar Nemzeti Banknak.

Amikor 1957-ben felmerült (de megnyugtatóan be nem bizonyosodott) az a vád, hogy az izraeli követség egyik alkalmazottja az alijázók értékeit átveszi, és annak ellenértékét Izraelben megfelelő formában visszajuttatják, akkor ebből a magyar vezetők hatalmas botrányt csináltak, hosszú időre leállították a kivándorlást, és elképesztő mértékű kárpótlást követeltek Izraeltől.

Kovács András könyvében dokumentumok sokasága igazolja, mennyire tudatosan és következetesen szorították le a kulturális és turisztikai kapcsolatokat a minimális szintre még a nyolcvanas évek közepén is. Voltaképpen legalább olyan szigorúan zárták el a magyarországi

zsidó kisebbséget Izraeltől, mint a romániai magyar kisebbséget Magyarországtól. Sőt.

A magyarországi zsidóság elpusztításában főszerepet játszó Adolf Eichmann elfogása, Izraelbe szállítása és pere 1960–1961-ben zavarba hozta a magyar állampártot. Sokféle dilemma merült fel a perrel kapcsolatban, s valamennyi mélyén fontos elméleti kérdések rejtőznek, de ezeket nem kezdjük el itt bogozgatni, mert szétfeszítené ennek az írásnak a kereteit. (Egyszer, nagyon régen írtam már ezeken a hasábocon az Eichmann-per dilemmáiról: *Az áldozat nézőpontja, Mozgó Világ*, 1994/3.) Itt most csak azt emeljük ki, hogy mi volt a legfontosabb az MSZMP vezetői számára a perrel kapcsolatban. Ezt pontosan megfogalmazta a PB által tárgyalt előterjesztés: „Az Eichmann-ügyet a lehető legnagyobb mértékben arra kell felhasználnunk, hogy leleplezzük azokat a fasisztákat, akik ma is fontos szerepet játszanak a Német Szövetségi Köztársaságban... Célunk – a nyugatnémet militarista és neofasiszta körök minél nagyobb méretű leleplezése...” Az NSZK, Izrael és a náci Németország ellen harcolt nyugati nagyhatalmak ugyanahhoz a nyugati világhoz tartoztak. A szovjet blokk számára egyenes ellenséges tömböt alkotnak. A hidegháború kezdetekor a Szovjetunió azt hirdette, hogy a nyugati nagyhatalmak elárulták a Hitler-ellenes szövetséget, lényegében fasisztává váltak. Az imperializmus és a fasizmus egy lényegűsége alapvető lett, és ennek igazolásában fontos szerepet játszott Nyugat-Németország felfegyverzése és bevonása a nyugati katonai szövetségbe

az ötvenes években. Amikor Izrael a nyugati világhoz csatlakozott, maga is a fasizmussal egylényegű imperializmus szekértolója lett, és ehhez az ő esetében is kiváló igazolási lehetőséget ígért egyre jobb és szorosabb viszonya az NSZK-val, „a náci Németország örökösével”. Vagyis az Eichmannt a Föld túlsó felén is utolérő és a nemzetközi joggal is dacolva elhurcoló, bíróság elé állító Izraelt kellett a kommunista propagandában a nációkkal összehasonlítani.

Sikerült. A fent idézett előterjesztés tárgyalása során Szirmai István, az egykori cionista, kis híján egy koncepció cionista per áldozata ezt adta elő: „Vannak bizonyos dolgok, amelyek az izraeli kormányt és a cionista mozgalmat súlyosan kompromittálják... még maga az izraeli kormány is érdekelt ebben a dologban, mert neki is voltak összeköttetései a Gestapóval... arra kell törekedni, hogy az izraeli kormány is le legyen leplezve... Az izraeli kormány Eichmannt azért fogta el, hogy befogják a száját.” A pert a szovjet tömbben a többi között arra akarták felhasználni, hogy leleplezzék a cionisták és a nációk együttműködését a holokauszt idején, és a zsidók mentésében élenjáró cionistákat a zsidók kiirtásán fáradozó nációk bűntársaiként leplezzék le! Annak alapján, hogy a zsidómentéshez kapcsolatot kellett kialakítani azokkal, akiktől meg kellett őket menteni. Ennek alapján a másik excionista, Aczél György is a nációk bűntársa lehetett volna, hiszen embermentő tevékenysége során állítólag még Nidosi Imrével, Pest hírhedt nyilasparancsnokával is kártyázott, de mindenképpen kapcsolatban állt vele.

A cionista tehát, aki, mint írtuk, bármelyik zsidó lehetett, aki nem volt nagyon jó zsidó, vagyis nem-zsidó, egyenesen a nációk bűntársának is minősülhetett. Bármilyen abszurdnak tűnik ez, abban a korban semmi nem lehetett elég abszurd ahhoz, hogy ne lehessen attól tartani, hogy véresen komolyan gondolják, és annak véres következményei lesznek. Hiszen még csak néhány év telt el azóta, hogy sajtókampányokban és koncepciók perében fasiszta bűnösökként állították a nép elé az antifasiszta ellenállás hőseit. Először a nem kommunistákat, azután a kommunistákat. Azokat is, akik az Eichmann-per idején az országot vezették.

E per kapcsán tehát a nem eléggé nem-zsidó zsidóknak azzal is szembe kellett nézniük, hogy maguk is fasisztának, saját üldözőik bűntársaiként minősülhetnek, ha nem vigyáznak. Esetleg akkor is, ha vigyáznak.

Az 1967-es közel-keleti háború után a (többséghez hasonlóan túlnyomórészt lojális) magyarországi zsidók igen nagy része ellenzéki helyzetben találta magát. Mert nem tudott azonosulni a hatalomnak a háborúval kapcsolatban kialakított és kötelezővé tett, a médiában egyeduralgó álláspontjával. Először is a külföldi hírforrásokhoz hozzáférő zsidók, tehát a zsidóság nagy része tudta, hogy a hazájával szoros szövetségi viszonyban álló arab országok hivatalos és deklarált célja Izrael megsemmisítése, és ezt a tényt következetesen elhallgatják előlük. A könyvben szereplő dokumentumokban ezzel kapcsolatban minden benne van. Az is, hogy mi arab szövetségeseink célja, az is, hogy most

látták megfelelőnek az időt Izrael megsemmisítéséhez, hogy ezzel függ össze az akabai öböl lezárása, a szuezi csatorna 1956-os státuszának visszaállítására és az ENSZ-csapatok kivonására vonatkozó követelés. Meg az is, hogy minderről a médiában szó nem eshet.

Márpedig Izrael megsemmisítésének veszélye a legkevésbé sem cionista és Izrael iránt közömbös zsidót sem hagyhatta hidegen, miután az Izrael megsemmisítésére törekvő erők nem egy ország, hanem a világ zsidóságát tekintették halálos ellenségüknek. A magyarországi zsidó tehát azt élhette át 1967-ben, hogy hazájában a rá és övéire a nagyvilágban leselkedő legkomolyabb veszélyeket elhallgatják, eltagadják, a veszély hordozóit, halálos ellenségeiket pedig barátként kezelik és támogatják.

Scheiber Sándor egy megbeszélésen az Állami Egyházügyi Hivatalban ezt mondta: „a közel-keleti konfliktusnak már van egy nagy haszna: a jövőben senki sem mondhatja, hogy a zsidók gyávák”, mert 1944-ben „igenis gyávák voltak, mert... mint a türelmes barmok hagyták magukat bevagonírozni és a megsemmisítő táborokba vinni”. Prantner Józsefnek, az ÁEH akkori (természetesen államvédelmi) elnökének igaza volt, amikor Scheiberrel vitatkozva azt mondta, hogy egy nép nem lehet bátor vagy gyáva, mert minden népben vannak bátrak és gyávák. De Izrael 1967-es nagyon látványos győzelmének a megsemmisítésére törő szomszédai felett mindenképpen hatalmas kompenzáló ereje volt a tehetetlenül, passzívan elszenvedett vereségek, veszteségek szörnyű történelmi sorozata

után. Erre a kompenzációra olyan elementáris lelki igény lehetett a magyarországi zsidókban, hogy még az se nagyon tudta elfojtani magában a diadalérzést, aki nagyon igyekezett tartani magát a hivatalos állásponthoz.

A Magyar Izraeliták Országos Képviselőtanácsa (MIOK) elnöke, Seifert Géza („Sárosi” fedőnéven tevékenykedő ügynök) feljegyzést készített az ÁEH számára arról, hogy miként vélekednek a háborúról az izraeliták. Gyakorlatilag kivétel nélkül a hivatalos állásponttal ellentétesen. De a zsidó párttagok között is kevesen voltak, akik pártjuk álláspontjával azonosulni tudtak. A nézők persze ezeket a keveseket látták és hallották a tévében, a rádióban, olvasták az újságban, hogy azt gondolhassák: ezek a zsidók az övéiket is leszarják, ha a kommunisták azt kívánják tőlük.

Kádár János pedig igen határozottan fogalmazott a Politikai Bizottságban: „A párttagság egy bizonyos kisebb része..., de bizonyos területen létező és nagy hatással bíró kis része nem kommunista módon viselkedett. S én ebből semmiféle faji dolgot nem akarok kihozni... bizonyos aggodalmat meg lehet érteni, de ez nem jár együtt azzal az engedéllyel, hogy vitassák a párt és a kormány álláspontját ilyen döntő kérdésben, hogy ki mellett vagyunk és ki ellen harcolunk. Ezt nem hagynám szó nélkül. Ez a mi rendszerünk életkérdése, hogy a párt intakt legyen, és szilárd. És ha kevesebb lesz a párttag, az kisebb veszély, mintha ingadoznak. Ezt nem szabad túrni és megengedni. [...] Merthogy mi jó állásokban hizlaljunk embereket, akik kritikus helyzetben így lépnek

fel, az nem engedhető meg! Tehát ezeken a dolgokon kell gondolkozni és valamit tenni is kell. [...] ..ha én valahol összetalálkozom Izraelt sajnáló emberekkel, nagyon el fogom rajtuk verni a port!” Kovács András úgy véli, „valószínűleg ennek a megszólalásnak a következményei voltak a következő időszakban a háttérben végrehajtott tisztogatások, amelyek jó néhány zsidó származású tisztségviselőt érintettek elsősorban a külügyi, katonai és belügyi apparátusban”.

A (magyarországinál sokkal inkább) jogfosztott zsidósággal való szolidaritás a magyarországi zsidó számára tilos volt, és ellentétes közvetlen érdekeivel. Ezeknek az érdekeknek ugyanis az felelt meg, hogy a magyar zsidók jelen lehessenek, tagok lehessenek a nemzetközi zsidó szervezetekben, mindenekelőtt a ZSVK-ban, és részesüljenek a tagság anyagi és egyéb előnyeiből. Erre pedig annál inkább volt lehetőségük, minél inkább el tudták érni a vezetőik, hogy a ZSVK a lehető legkevesebbet foglalkozzon a jogfosztott szovjet zsidók helyzetével. Arról pedig végképp nem lehetett szó, hogy maguk lépjenek fel a szovjet, lengyel és csehszlovákiai zsidók védelmében.

Mindaz, amit itt sorra vettünk, nagyon is indokolttá tenné, hogy a magyarországi zsidók (vagy származásilag érintettek) úgy emlékezzenek a pártállami diktatúrára, mint ami sajátlagosan zsidó vonatkozásban is felettébb rossz volt. De sokan mégsem úgy emlékeznek. Ennek egyrészt az az oka, ami e korszak előtt volt, és ami ebben a korszakban a szovjet blokk más országaiban volt. Másrészt a zsidók az 1945 előtti helyzettel ellentétben nem kitüntetetten voltak ebben a jogfosztott helyzetben, hanem sokakkal, például a keresztény felekezetekkel együtt. Harmadrészt pedig sokak számára nagyon értékes volt az a lehetőség, hogy zsidó származású létükre lehettek nem-zsidók a hatalom szemében. Nem teljesen, mert amikor kinevezésekről volt szó, Kádár rendszerint figyelt arra, hogy úgymond „nemzetiségi szempontból” is megnézzék a dolgot, ne legyenek feltűnően nagy arányban zsidónak tartott káderek egy-egy területen, s „nemzetiségi szempontból” a leginkább nem-zsidó zsidó is zsidónak számított. De ettől eltekintve, akinek sikerült a zsidóságát minden vonatkozásban levetkőznie, annak nem is lehetett a zsidóságából olyasféle baja, amelyet a hatalom okozhatott volna.